

OUDESCHANS – GARNIZOENSKERK

Bij de dijk van 1545, waar de Westerwoldse Aa uitmondde in de Dollard, werd in 1593 de Bellingwolder schans gebouwd; nu bekend onder de naam Oude Schans. De opdracht kwam van Graaf Willem Lodewijk van Nassau, tijdens de Tachtigjarige Oorlog. De vesting verloor zijn strategische waarde met het terugdringen van de zee: daarom werd in 1629 een eind ten noorden van de Oude Schans de Nieuwe Schans aangelegd. Toch bleef er tot in het begin van de 19e eeuw een detachement gelegerd. Vanaf 1815 werden de Oudeschansker bolwerken geslecht.

Binnen het uitgebreide wallenstelsel was weinig ruimte voor bebouwing: dicht op elkaar geplaatste straten geven het een stedelijk karakter, goed zichtbaar bij de kerk; zij staat met twee zijden pal aan de straat vlakbij het haventje, terwijl de begraafplaats zich elders bevindt. De vesting kreeg deze kerk, compleet met dakruiter in 1626. Net als in de beide andere grensvestingen, Nieuwe Schans en Bourtange is het een eenvoudige zaalkerk. In 1772 werd de dakruiter van het midden naar het zuiden verplaatst, waarbij de topgevel plaats maakte voor een wolfseind.

Op een geschilderd memoriebord wordt een gift van 800 gulden van koning Willem I, bestemd voor het herstel van het gebouw, vermeld. Daartoe zullen ook de sloop en herbouw met Friese klinkers in 1828 van de zuidgevel behoren (de kerk is in de lengte min of meer noord-zuid gericht). Een volgende verbouwing vond plaats in 1858, waarbij de zuidgevel tot op een halve meter boven het maaiveld werd afgebroken en nieuw werd opgetrokken. In 1859 werd het torentje vernieuwd. In de dakruiter hangt een luidklokje uit 1835. We vinden de ingangen van de kerk in de beide lange wanden. In de sluitsteen van de ingang dicht bij de weg staat het jaartal 1858. Deze ingang wordt afgesloten met een rondboog, de andere heeft een classicistische omlijsting. Eenvoudige rondboogramen zorgen voor licht in de kerk.

De pastorie werd in 1772 tegen de kerk gebouwd, in één lijn met de westgevel, met een duidelijk zichtbare voeg, maar aan de oostzijde uitstekend. Het achterhuis is waarschijnlijk in 1828 gebouwd. Daarvoor moest een kerkraam grotendeels worden gedicht. De nu tot garage dienende schuur komt uit de tweede helft van die eeuw.

Het interieur van de kerk is ingetogen. Er is een balustrade die op de onderste lijst het jaartal 1639 samen met een tekst uit Ezechiël 34 vermeld. Misschien slaat dit op de aanschaf van een Statenbijbel in dat jaar. Dan zou de balustrade oorspronkelijk vóór de preekstoel een lezenaar gedragen kunnen hebben. Maar dat is een beetje gissen.

Het gewelf, hier en daar rustend op forse consoles, is bij de verbouwing in 1772 aangebracht; de vormgeving past bij deze periode. De groen en grijze banken zullen, evenals de kansel, in dezelfde tijd zijn gemaakt. De banken bezitten nog de originele kandelaars. Op de stijlen tussen de panelen van de kansel zitten mooi gesneden guirlandes. De beschildering in imitatiemahonie en goudverf op het lofwerk komt uit de 19e eeuw.

Boven de preekstoel is een vrij zeldzaam geschilderd orgelfront compleet met registerknoppen, muziekboek en speeltafel, waarschijnlijk uit 1772. De vormgeving is typerend voor de 18e eeuw. Toen de balkenzoldering werd verwijderd ten behoeve van het huidige gewelf, moesten de balken boven de preekstoel blijven zitten, omdat die de dakruiter dragen. Het orgel is waarschijnlijk geschilderd om deze constructie te verbergen. De schildering is enkele jaren geleden door Helmer Hut gerestaureerd. In de dakruiter bevindt zich een uurwerk uit de 17e eeuw. J.H. Koster uit Blijham kreeg dit uurwerk in 1983 weer aan het lopen met behulp van een wasmachinemotor en een fietsketting. De versleten en vervangen onderdelen zijn, zoals het hoort bij een goede restauratie, op een paneel bewaard gebleven.